

Cabinetul Numismatic al Muzeului Național intenționează publicarea tuturor monedelor moldovenești cu loc de descoperire pe care le deține (tezaur și piese izolate), pentru completarea catalogului și repertoriului monedelor medievale emise de țările române și conturarea specificului activității monetăriei Moldovei. În articolul de față vom prezenta tezaurul de la Măcin, jud. Tulcea, intrat în colecția vechiului Cabinet Numismatic al Bibliotecii Academiei Române, în momentul de față păstrat, în custodie, la Muzeul Național de Istorie a României.

Este vorba despre un mic tezaur, sau un fragment de tezaur, din care s-au păstrat șase piese, descoperit în cursul anului 1948 lângă Măcin, în timpul lucrărilor agricole¹. Toate monedele sunt piese de un gros emise de principele Alexandru cel Bun (1400 – 1432). Vom prezenta mai jos descrierea pieselor:

CATALOG

Gros tip I d

A. Av. S <IGNUM> ALEXANDRI *cap de bour cu botul lat, ochii și urechile trasate cu o linie continuă, având ca atribut, la dreapta rozetă din cinci petale, la stânga semilună, ambele plasate în dreptul ochilor; între coarne, o stea.*

Rv. S <IGNUM> MOLDAVIENS *scut fasciat, în câmpul unu trei bare, în câmpul doi, două flori de crin mari, fără picior, așezate vertical, una sub alta.*

Legende, între două cercuri din perle mari, sunt alcătuite din litere late și colțuroase; nu sunt întrerupte de semne despărțitoare sau cruce – ajută și încep din locuri diferite, fapt pentru care sunt greu de citit.

1. Av. S[---]NDERVS

Rv. SMOLDVAENS; legenda începe din colțul drept al scutului.

Scut fără latura din dreapta, cu globulă în centru.

Bill. 1,05 gr, →, 18 mm.

Foarte descentrată.

MBR, 360.

Inv. PV 6067/Ac. 840/46747.

Compoziție (XRF):

Ag – 3,6%. = 1/2 lot.

Cu – 94% – 15 loți.

Fe – 2,4%.

Pb – urme.

Sb – urme.

Sn – urme.

As – urme.

¹ Piese au fost înregistrate de către Constantin Moisil în inventarul Cabinetului Numismatic al Bibliotecii Academiei sub numărul 840/1951. Ele se păstrează în custodie la MNIR. Tezaurul de la Măcin a fost semnalat în mod sumar de către Iliescu 1957, 456, nr. 22. Am considerat utilă prezentarea completă a descoperirii, cu toate datele tehnice și cu ilustrații.

2. Av. SA[-]EXAND; legenda începe din dreptul cornului stâng.

Rv. SMOLDAVIE[--]; legenda începe din dreptul colțului stâng al scutului.

Bill. 0,72 gr, ↓, 18x19 mm.

Foarte descentrată, ruptă.

Inv. 6068/Ac. 840/46748.

Compoziție (XRF):

Ag – 7,2% = 1 1/10 loți

Cu – 92% = 14 3/4 loți.

Sb – 0,25%.

Fe – 0,45%.

As – 0,05%.

Sb – urme.

Sn – urme.

3. Av. SAL[---]NDARW; legenda începe din dreptul semilunii.

Rv. SMO[----]IEN; dublă frapă la legendă.

Bill. 0,95 gr, ↓, 16x17 mm.

Foarte descentrată, ștearsă.

MBR 356, tip general.

Inv. PV. 6069/Ac. 840/46749.

Compoziție (XRF):

Ag – 4,9% = 3/4 lot.

Cu – 93,5% ≈ 15 loți.

Pb – 0,1%.

Fe – 1,6%.

As – 0,070%.

Sb – urme.

Sn – urme.

B. Aceleași caracteristici ca la varianta precedentă, dar în dreapta capului de bour lujer cu floare de crin fără picior, de tipul celor din scut.

4. Av. SALEXAN; globulă la baza coarnelor; legenda începe din dreptul urechilor.

Rv. SMOLDAV[---]; dublă frapă la legendă.

Bill. 0,70 gr, →, 16x17 mm.

Foarte ștearsă.

Inv. PV. 6070/Ac. 840/46750.

Compoziția (XRF):

Ag – 4,5% = 3/4 lot.

Cu – 93% = 14 4/5 loți.

Pb – 0,060%.

Fe – 2,3%.

As – 0,020%.

Sb – urme.

Sn – urme.

5. Av. [---]LEXANDE[---]; foarte descentrată.

Rv. SMOLDAVIENS; legenda începe din dreptul vârfului scutului.

Bill. 0,72 gr, ϕ , 18 mm.

MBR 364.

Foarte descentrată, ștearsă, deteriorată.

Inv. PV. 6071/Ac. 840/46751.

Ag – 1,95% $\approx$ 1/3 lot.

Cu – 97% = 15 1/2 loți.

Pb – 0,20%.

Fe – 0,45%.

As – 0,030%.

Sb – 0,18%.

Sn – urme.

6. Av. [ALE]XANDER[-----]VO; dublă frapă la legendă.

Rv. SMO[----]ENSIS

Dublă frapă la legendă și scut (s-au imprimat două scuturi suprapuse).

Nu este clar dacă scutul fasciat are florile de crin în câmpul I sau dacă apare așa datorită dublei bateri.

Bill. 0,87 gr, 18,5x20 mm.

Descentrată.

Inv. 6072/Ac. 840/46752.

Ag – 9,8% = 1 lot 1/2.

Cu – 89,5% = 14 1/3 loți.

Pb – 0,35%.

Fe – 0,50%.

As – 0,12%.

Sb – urme.

Sn – urme.

Cele șase piese sunt groși din așa zisul tip I “premergător”², o continuare a tipului monetar stabilit de Petru I pentru emisiunile moldovenești³. Ei au fost emiși de Alexandru cel Bun în primii ani de domnie⁴.

Ca și predecesorul său, Alexandru I a bătut simultan groși ce au ca elemente distinctive pe avers semiluna/rozeta și semiluna/lujerul⁵. Tipologic, aceste piese sunt asemănătoare cu monedele bătute de Petru I și Ștefan I, în 1393 (groși cu două flori de crin în scut și legendă germană pe revers)⁶.

Și în ceea ce privește diametrul și greutatea există aceeași asemănare, datorită continuității sistemului monetar în care au fost emiși groșii mai sus menționați. Ei au diametrul cuprins între 16 – 20 mm și o greutate medie de 0,83 gr⁷, greutate care se corelează cu cea medie a emisiunilor anterioare de la Petru I și Ștefan I cu

² Clasificare după MBR.

³ Petru I a emis primele monede (cu 7, 6, 5, 4, 3, flori de crin mici în scutul de pe revers) în jurul anului 1384, bătând simultan groși cu două tipuri de avers: I. capul de bour având ca atribute, stânga/dreapta, semiluna și rozeta (de diferite tipuri) și II. capul de bour având ca atribute, stânga/dreapta, semiluna și lujerul cu floarea de crin (de diferite tipuri). Reversul este același pentru ambele tipuri: scut fasciat, în câmpul I trei bare, iar în câmpul II, un număr variabil de flori de crin – 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, de diferite forme. În cursul domniei lui Petru I a fost modificat reversul, probabil în jurul anului 1387, după această dată bătându-se doar monede cu două flori de crin (de cu totul alt tip) în scut. Aversul a rămas neschimbat, variațiile fiind de stanță. Vezi și Pârvan 1997, 210 – 214.

⁴ Clasificare și datare conform Iliescu 1957, 220 – 232.

⁵ MBR, 59 – 60, nr. 352 – 370; Pârvan 1997.

⁶ Pârvan 1997, 222 – 223.

⁷ Deși doar una din piese depășește 1 gr (1,05 gr – nr. 1), faptul că toate monedele sunt deteriorate și uzate presupune o greutate inițială mai mare, apropiată de etalonul legal de 1,08 gr.

legendă germană, precum și cu cea de la emisiunile Petru I cu o floare de crin, care sunt 0,72, 0,69 și respectiv 0,88 gr⁸. Monedele lui Alexandru I, cu o greutate medie de 0,83 gr, se înscriu în limitele valorii de patru denari de câte 0,27 gr bătute în atelierul Coroanei din Kracovia, între 1394 – 1406. Această greutate pare să corespundă și cu cea a patru denari kievei care cântăreau între 0,22 – 0,27 gr sau cu cea a patru denari de Torun, din aceeași perioadă⁹.

Ca și în cazul înaintașilor săi, emisiunile lui Alexandru I s-au aliniat sistemului monetar polono-lithuanian, a cărui unitate de bază era jumătatea de gros. Primele monede ale acestui principe (tipul I) erau echivalente cu patru denari kracovieni, care făceau o jumătate de gros. Prin urmare, primele emisiuni Alexandru, cu valoare nominală un gros, erau, de fapt, o jumătate de gros de patru denari. Datorită titlului foarte scăzut, între circa un lot și o jumătate de lot, în practică, aceste piese nu valorau mai mult de un denar al Coroanei, devalorizat. Alexandru I, ca și Petru I, a bătut monede cu valoare nominală mai mare decât cea reală, păstrând greutatea și diametrul pieselor. Pe această cale se respecta în mod formal sistemul la care se alinase. Decizia domnilor moldoveni se explică prin faptul că erau interesați să aibă pe piață monede echivalente celor bătute în țările cu care avea relații comerciale și politice. Astfel, după 1398/1399, ei au fost obligați să micșoreze titlul monedelor proprii, pe măsură ce conținutul în argint fin a scăzut și la monedele poloneze și lithuaniene¹⁰.

Pentru piesele tezaurului de la Măcin am stabilit pentru prima oară titlul și compoziția aliajului. În acest sens am efectuat analize prin metoda fluorescenței de raze X¹¹. S-a constatat că groșii din tipul I ai lui Alexandru I conțin un procent foarte redus de argint. În cazul a două piese titlul se cifrează la ceva peste un lot (1 lot 1/2 și 1 lot 1/10). Celelalte patru monede cercetate conțin sub un lot de argint, respectiv: 1/2, 1/3 și 3/4 (2 ex.). Elementul major în aliajul acestor monede îl constituia cuprul. Pentru a suplini acest fapt, monedele erau argintate. În ceea ce privește elementele însoțitoare: plumbul, arseniul, stibiul, staniu, procentul lor este scăzut, fapt explicabil prin aceea că metalele amintite însoțesc argintul încă din sursa primară, minereul de galenă. Astfel, în monedele analizate s-a constatat prezența unei cantități reduse de plumb, sub 1% (între 0,1 și 0,35%). Cel mai mare conținut se remarcă la piesa nr. 6, la două monede fiind prezente doar urme, împreună cu extrem de reduse cantități de arseniu, stibiu și staniu. Din nou face excepție moneda nr. 6 din catalog, ce conține 0,12% arseniu și a cea cu nr. 5, conținând 0,18% stibiu. În ceea ce privește fierul, cantitatea este mult mai ridicată în comparație cu celelalte elemente însoțitoare, 1,6% – 2,4% la trei piese și, respectiv, 0,45 – 0,50%, la restul.

Ținând cont de tipologia pieselor prezentate, de greutatea și titlul foarte scăzut, le putem data în jurul anului 1400. Această ipoteză se bazează și pe corelațiile ce se pot face cu emisiunile polono-lithuaniene contemporane. Până în anul 1398, atelierul Coroanei poloneze au bătut jumătăți de groși de patru denari și 1,03 gr, pentru ca apoi, între anii 1390 – 1414 să emită denari de 0,27 gr, din care patru corespundea la o jumătate de gros. În toată această vreme monetăriile poloneze au bătut extrem de puține jumătăți de groși. Până la sfârșitul secolului XIV, atelierul lithuanian au bătut denari de 0,22 – 0,27 gr¹². Ținând cont de aceste norme după care funcționau atelierul vecine amintite, precum și de asemănările tipologice și metrologice cu ultimele monede emise de Petru I și Ștefan I, între anii 1393 – 1394, putem considera că Alexandru cel Bun a bătut monedele de tip I premergător între anii 1399/cel târziu 1400, până spre 1402.

Această datare vine în sprijinul ipotezelor care coboară cu aproape un an domnia lui Alexandru cel Bun, începută ca asociat cu Ștefan I și Iuga¹³ și continuată apoi, ca pretendent la tronul întregii Țări a Moldovei și, în final, ca singur mare stăpânitor. Baterea neglijentă a monedelor din tipul I, caracterizează emisiuni executate în grabă, cu mijloace limitate, tipice pentru o epocă foarte frământată politic și militar. Caracterul lor incipient este confirmat și de asemănarea cu vechile emisiuni de la Petru I și Ștefan I care se aflau încă în circulație

O parte din aceste monede a putut fi bătută de Alexandru I și în calitate de domn asociat și/sau pretendent. De altfel, pe toată durata asocierii lui Alexandru cu Iuga și chiar cu Ștefan I izvoarele semnaleză existența unor continue conflicte între cei trei¹⁴.

⁸ Pârvan 1997, 226 – 227.

⁹ Mikolajczyk 1988, 264 și Pârvan 1997, 221 – 223.

¹⁰ Mikolajczyk 1988, 264 – 266 și Pârvan 1997, 223 – 224.

¹¹ Analizele s-au efectuat de către dl. inginer Bogdan Constantinescu de la Institutul de Fizică Atomică din București, căruia îi mulțumim și pe această cale pentru amabilitatea deosebită.

¹² Mikolajczyk 1988, 264; Pârvan 1997, 223.

¹³ Racoviță 1940; Moisescu 1942; Panaitescu 1994; Cihodaru 1984, 40 – 74; Spinei 1992; Gorovei 1998.

¹⁴ Între anii 1399 – 1401, Moldova și țările din jur au cunoscut o stare de conflicte generalizate, care a făcut necesară emiterea unei mari cantități de monede devalorizate, destinată plății participanților la conflict, de o parte și de alta.

Alinierea monedelor lui Alexandru I la sistemul polono-lituanian este probată și de prezența monedele sale pe teritoriul Poloniei, în tezaure care conțin jumătăți de gros și denari polono-lituanieni sau numai denari sau ternari, cu care au circulat și datorită echivalenței amintite¹⁵. Aceste tezaure conturează ariile de penetrare/circulație a monedelor lui Alexandru în Polonia. O zonă este Rusia Roșie, în special Podolia (tezaurele Trembowla, Rajkowce și o localitate necunoscută din Podolia), pe traseul comerțului danubiano-ponto-baltic prin Lwow; a doua este zona centrală a Poloniei – estul Poloniei Mari (tezaurele Koscielna Wies, Plesy, Krobanow), traseul care ducea, prin Kracovia și Poznan, spre teritoriul teuton – orașele Gdansk, Torun, Elbing, traseu frecventat de negustorii moldoveni, dar și de oștenii care au participat la războaiele teutono-poloneze din prima jumătate a secolului XV¹⁶.

Prezența monedelor moldovenești de la Alexandru I la Măcin se explică prin difuziunea lor datorită comerțului transcontinental pe drumul moldovenesc, ce se continua spre Constantinopol, străbătând pe uscat Dobrogea, de-a lungul viitorului “drumul turcesc”¹⁷, fie pe o rută care ducea, prin Silistra, Târnovo, Vidin la Raguza, fie pe drumul “muntean”¹⁸.

Numărul mare de monede moldovenești de la sfârșitul secolului al XIV-lea descoperite în nordul Dobrogei presupune existența unor puncte de trecere, vad sau vamă, în legătură cu drumul moldovenesc¹⁹. Relațiile dintre

Asocierea celor trei (Ștefan I, Iuga, Alexandru I) era posibilă încă din 1398, în contextul îmbolnăvirii lui Ștefan I, cu puțin înaintea luptei de la Worskla și a instabilității politico-militare din zonă, care a urmat acestei lupte. Moartea voievodului, rezultatele dezavantajoase ale bătăliei, evenimentele tulburi din jur, cauzate de ambițiile veșnic nemulțumitului și instabilului Witowt, au constituit mediul prielnic pentru declanșarea luptelor între partidele boierești pentru susținerea candidatului propriu (vezi și Racoviță 1940, 275 – 278). Între anii 1399 – 1401 dispar din documente reprezentanți de seamă ai marii boierimi, unii înrudiți cu familia domnitoare (pan Mihail, un presupus asociat la domnie (*DRH*, A, I, 11 – 13); jupan Bratul Netedul, posesorul unui sigiliu, cu reprezentarea heraldică a bourului moldovenesc (Șimanschi 1980, 146 și 151); pan Costea Viteazul, deținătorul unui sigiliu cu legenda în limba greacă, ce jură credință și garantează pentru domnul lui, în fața regelui Poloniei). În intervalul 1399 – 1400 izvoarele sugerează alianțe între posibili pretendenți la tron și puterile vecine Moldovei, cum ar fi gruparea din jurul lui Witowt, Cavalerii teutoni și regele Ungariei, opusă celei din jurul regelui Poloniei și, probabil, cneazul Swidrigaillo al Podoliei. Se pare că inițial Alexandru s-a orientat spre Witowt (atitudinea lui favorabilă, cererile de ajutor și sprijin reies din scrisoarea lui Witowt către Marele Maestru al Ordinului Teuton, la sfârșitul lui 1399 și din informația despre călătoria solului moldovean Ianusveg la Torun, în aceeași perioadă) (cf. Racoviță 1940, 277 – 278; Cihodaru 1984, 67; Panaitescu 1960, 230). Adversarii potențiali puteau fi Iuga și Roman Petrilovici, arestat în aceeași perioadă de Swidrigaillo, pentru care intervine pe lângă regele Poloniei, în 1400, fratele său Ivașco, aflat la curtea de la Brest a lui Witowt (Costăchescu 1932, 619 – 620). De altfel și cronicile menționează un Roman care l-a ucis pe voievodul Ștefan (Cihodaru 1984, 66). Totul se liniștește începând cu anul 1400.

¹⁵ Tezaurele: **Koscielna Wies**, voevodatul Kalisz: un denar de la Alexandru I, 0,42 gr și diam. 13,2 mm, Mikolayczyk 1988, 268 – 269, nr. 1; **Plesy**, voevodatul Kalisz, gros Petru I, 0,58 gr, Mikolayczyk 1988, nr. 2; **Krobanow**, voevodatul Sieradz, 1/2 gros Alexandru I, Mikolayczyk 1988, nr. 3; **Sandomierz**, voevodatul Tarnobrzeg, 1/2 gros de la Alexandru I, cu rozetă/sigla P pe laturile scutului, 0,38 gr, diam. 13 mm, Mikolayczyk 1988, nr. 4; **Modrynec**, voevodatul Zamosc, probabil jumătate de gros Alexandru I, Mikolayczyk 1988, nr. 5; **Tremblowa**, obl. Tarnopol, Ucraina, monede moldovenești, patru exemplare, nedeterminate, Mikolayczyk 1988, nr. 5; **Rajkowce**, obl. Hmjelnicki, Ucraina o monedă moldovenească nedeterminată, Mikolayczyk 1988, nr. 6; **Podolia**, localitate necunoscută, monedă Ștefan I (1394) și Vlad I, Țara Românească (1394 – 1395), Mikolayczyk 1988, nr. 7; **Stryj – împrejurimi**, obl. Lwow, Ucraina, trei monede românești nedeterminate, Mikolayczyk 1988, nr. 8.

¹⁶ Mikolayczyk 1988, 269.

¹⁷ Custurea 1986 – 1991, 161 și nota 1.

¹⁸ Gonța 1989, 25 – 45; Cihodaru 1984, 126 – 128.

¹⁹ Amintim câteva descoperiri de monede moldovenești în nordul Dobrogei: **Enisala**, jud. Tulcea: tezaur de groși Petru I descoperit cu ocazia săpăturilor din 1939, bibliografia la Iliescu 1990, 654, nr.12; gros Petru I descoperit în cetate, turnul exterior nr. 1, în săpăturile arheologice din 1965, Iliescu 1990, 654, nr. 6; jumătate de gros Alexandru I găsită în cetate, în săpăturile din 1964, Iliescu 1990, 655, nr.25; o piesă de un gros Petru I, găsită în partea de vest a cetății, Radu 1996, 159; **Garvăn**, com. Văcăreni, jud. Tulcea, monedă moldovenească, probabil un fals de epocă, Luchian 1957, 470, nr. 2; **Mănăstirea Saon**, sat Parcheș, com. Somova, jud. Tulcea, două banițe bani de argint, din care s-a identificat un gros de la Petru I, restul s-a risipit, cf. Iliescu, Foit 1967, 164, nr. 2; **Rachelu**, com. Luncavița, jud. Tulcea, Știrbu, Stancu 1975, 143 – 165, unde se publică un lot de 46 piese; vezi și Iliescu 1973 – 1975, 15 – 18, unde este publicat un lot de zece piese. Un al treilea lot, 39 de exemplare, păstrat la MNIR, este în curs de publicare de către autoarea acestor rânduri; **Niculițel**, jud. Tulcea, vezi bibliografia la Știrbu, Stancu 1987, 113, nr. 41; **Luncavița**, jud. Constanța, Berciu Drăghicescu, Ciobotea 1987, 85, nr. 43; **Tulcea**, localitate necunoscută, patru exemplare groși Petru I, descoperiri izolate, Iliescu 1990, 653, nr. 4; dublu gros Alexandru I, Iliescu, Foit 1967, 146, fig.1, 157, nota 8.

Mircea cel Bătrân, Petru I și regele Poloniei Vladislav I Jagiello²⁰, privilegiile acordate de domnitorul muntean negustorilor lioveni²¹ precum și mai vechile tratate comerciale încheiate de domnitorii din sudul Dunării cu negustorii raguzani și genovezi²², au favorizat pătrunderea și circulația monedelor moldovenești pe teritoriul Țării Românești și în sudul Dunării, ele însoțind comerțul polonez precum și pe cel genovez²³.

²⁰ Menționăm doar omagiile de vasalitate depuse în 1387 de către Petru I, de Roman I, în 1393, de Ștefan I, în 1395 și de către Alexandru I, în anii 1402, 1404, 1407 și 1411 (vezi Racoviță 1940, 245 – 282). Mircea cel Bătrân a recunoscut și el suzeranitatea lui Jagello în 1390 și 1411 (Panaiteescu 1944, 292 – 293).

²¹ Primul privilegiu comercial acordat de Mircea cel Bătrân negustorilor lioveni era foarte avantajos pentru aceștia. Ei plăteau vama o singură dată, la desfacere, în Târgoviște, în rest erau liberi să circule pretutindeni. Cel de-al doilea, din 1409, prevedea plata tricesimei la Târgoviște și interzicea exportul argintului (Panaiteescu 1944, 101 – 102).

²² Amintim aceste tratate: 1230, privilegiul comercial acordat de Ioan Asan II negustorilor raguzani care primeau dreptul să meargă la Vidin, Târnovo, Preslav, ținutul Kărbunski; Panaiteescu 1944, 106 – 108 – tratatul din 1352 dintre Alexandru Mihail și Veneția, prin care negustorii italieni puteau veni pe corăbii, plăteau tricesima, cumpărau grâu, pește și alte mărfuri, aveau dreptul la o biserică și o casă de comerț. Scrisoarea lui Sračmir, țar de Vidin din 1369, care îi chema în țara sa pe negustorii brașoveni (imediat după privilegiul acordat acelorași de Vlaicu, voievodul Munteniei). Tratatul încheiat în 1387 între Ivanco și genovezi, care menționa plata unei vămi de 2% (1% la intrare și 1% la ieșire), scutirea de vamă pentru aur, argint, pietre prețioase, corăbii.

²³ Pe teritoriul Munteniei, Transilvaniei, Bulgariei, Serbiei, Ucrainei, s-au descoperit monede moldovenești, piese izolate și tezaure: **București – Giulești**, tezaur alcătuit din 30 monede Petru I, vezi bibliografia la Pârvan 1997, 238, nota 63, nr. 10; **Bucovina**, localitate necunoscută, un tezaur alcătuit din 39 monede emise de Petru I, cumpărat în 1902 de la numismatul colecționar Nuber, domiciliat atunci la Essek (Jugoslavia), dar care a locuit destulă vreme în Bucovina românească, de unde poate proveni tezaurul, Știrbu 1980, 78; **Caliacra**, Bulgaria, gros Petru I, Iliescu 1990, 654, nr. 7; două monede izolate, groși Petru I și mic tezaur ce conține trei piese de un gros Petru I și două monede bulgărești, Ivan Alexandru și Mihail Asen, Parușev 1990, 145; **Căluu**, jud. Dolj, tezaur descoperit în 1934 alcătuit din monede moldovenești Petru I, Iliescu, Foit 1967, 164, nr. 4; **Červen**, Bulgaria, mic tezaur de monede moldovenești, Știrbu, Stancu 1987, 78, nr. 4 și monede moldovenești descoperite izolat, Parușev, 1990, 145 și Jordanov 1982, 57 – 59; **Cetatea Albă**, Ucraina; mai mulți groși Petru I și Alexandru I precum și monede emise de Ștefan cel Mare, descoperite în săpăturile efectuate în 1912 la cetate, piese aflate la Muzeul din Odessa, Polevoj 1956, 101, nr. 29; monedă Iliș neprecizată, aflată la Muzeul din Cetatea Albă și opt monede de jumătate de gros Asprokastro găsite în cetate, în diferite locuri, Nicorescu 1943, 75 – 88; alte două monede de același fel descoperite în cimitirul de lângă geamie, legate la degetul mortului, aflate la Muzeul din Cetatea Albă, Iliescu 1990, 656, nr. 30. Din aceeași localitate provine un alt lot de monede Alexandru I (doi dubli groși și nouă jumătăți de gros) și jumătate de gros Ștefan cel Mare descoperite cu ocazia săpăturilor din 1972 – 1973, Nudel'man 1976, 200 – 201; **Câmpulung**, jud. Prahova, o piesă de doi groși Alexandru I descoperită în 1950, Smaranda, Florescu 1986 – 1991, 297 – 298; **Craiova**, jud. Dolj, două monede Petru I descoperite în zona orașului, informație Toma Rădulescu, pentru care îi mulțumim și pe această cale; **Curtea de Argeș**, jud. Pitești, monedă moldovenească anepigrală, probabil Alexandru I, descoperită în curtea bisericii, aflată într-o colecție particulară, Luchian 1957, 470, nr. 1; **Drobeta-Turnu Severin**, doi groși Petru I, un gros și trei jumătăți de gros Alexandru I descoperite la cetate, Stîngă 1986 – 1991, 133 – 137; **Cuhurești**, raionul Florești, Republica Moldova, tezaur descoperit în 1957, alcătuit din groși de Praga, monede poloneze și haliciene, precum și un gros Alexandru I, Nudel'man 1976 93, nr. 4; **Moldova – Localitate necunoscută**, dublii groși moldovenești emiși de Alexandru I și Iliș descoperiți în 1935, Iliescu, Foit 1967, 165, nr. 17; **Mamornița**, reg. Cernăuți, Ucraina, peste 100 monede Petru I și trei monede Vladislav Jagello, Iliescu, Foit 1967, 164, nr. 5; **Mănecști-Buftea**, SAL, monede moldovenești descoperite izolat în săpăturile arheologice, pentru bibliografie, Pârvan 1997, 239, nr. 24; **Basarabia – Localitate necunoscută**, tezaur de aproape 3000 piese, monede poloneze și haliciene, printre care se află și monede moldovenești, Nudel'man 1976, 94, nr. 6; **Oltenia – Localitate necunoscută**, un tezaur alcătuit din monede muntenesti, moldovenești, bulgărești, sârbești și poloneze de secol XIV, Berciu Drăghicescu, Ciobotea 1987, 86, nr. 49 b; **Oltenia – Localitate necunoscută**, tezaur descoperit în 1907, alcătuit din monede Petru I, bulgărești și muntenesti de secol XIV, Știrbu, Stancu 1987, nr. 23; **Oradea**, jud. Bihor, tezaur descoperit în 1935, conținând 17 groși Petru I, Luchian 1968, 413 – 422; **Pavlikeni**, distr. Târnovo, Bulgaria, gros Petru I și dublu gros Ștefan al II-lea din Colecția B. Băčvarov, informație Ernest Oberländer-Târnoveanu, pentru a cărei amabilitate îi mulțumim și pe această cale; **Roșiori de Vede**, jud. Teleorman, fragment de tezaur descoperit în 1934 în localitate, alcătuit din 12 monede Mircea cel Bătrân și un gros Petru I cu o floare de crin, Pârvan 1990, 151 – 161; **Sahrfonken**, Germania, un gros descoperit în 1893, emis de Iliș și Ștefan al II-lea asociați, Știrbu 1980, 77; **Siliștra**, tezaur descoperit în 1915 (100 piese muntenesti de la Radu I, Dan I, Mircea cel Bătrân, moldovenești de la Petru I, bulgărești de la Sračimir) și tezaur descoperit în 1925 alcătuit din 43 monede moldovenești Petru I, muntenesti de la Dan I și Mircea I, bulgărești de la Sračimir și ungurești de la Sigismund I de Luxemburg, vezi bibliografia la Știrbu, Stancu 1987, 117, nr. 73; **Sulița Nouă**, regiunea Cernăuți, Ucraina, tezaur descoperit în 1894, alcătuit din cca. 200 monede emise de Ștefan cel Mare, Iliescu, Foit 1967, 165, nr. 20; **Stroenși**, raionul Kamensk, Ucraina, tezaur descoperit în 1890, alcătuit din monede central europene și tătarăști de secol XIV – XV, între care se află și doi groși moldovenești nedeterminați, Nudel'man 1976, 93, nr. 4; **Svilajnac**, **Svetozarevo**, Serbia, Iugoslavia, tezaur de secol XIV numit "de la Rešava", descoperit în 1891, conținând monede moldovenești Petru I, muntenesti și vidiniene, Știrbu, Stancu 1987, 162, nr. 16;

Îngroparea monedelor poate fi pusă în legătură cu evenimentele care au avut loc după pătrunderea turcilor la nordul Dunării și în Dobrogea, fapt ce a creat o stare de nesiguranță în zonă. Aici, pe tronsonul cuprins între Măcin și Isaccea, erau vadurile ce legau ruta baltică cu cea orientală, fapt ce transforma regiunea în placa turnantă a comerțului danubiano-ponto-baltic, ce se realiza pe drumul moldovenesc, pe uscat de-a lungul Dobrogei spre Constantinopol, sau pe mare, spre porturile vest-pontice și crimeene, precum și pe drumul muntenesc de uscat²⁴. Legătura între drumul moldovenesc și valah, cu nenumăratele lor ramificații, a adus o foarte mare cantitate de monede din spațiile antrenate în aceste schimburi ce au atins apogeul tocmai în ultimele două decenii ale secolului XIV, deci perioada în care Petru I domnește în Moldova, Mircea cel Bătrân în Țara Românească, Sračmir la Vidin. Monedele lor alcătuiesc un mare orizont de tezaure ce au ca *terminus post quem* sfârșitul secolului. După pătrunderea turcilor la nordul Dunării și cucerirea cetăților și vadurilor comerciale de la voievozii locali, acest mare comerț va începe să decadă, treptat, pe măsură ce turcii își extind controlul. Acest lucru se observă și din numărul tezaurelor îngropate înainte și după 1400, din cantitatea de monedă conținută de acestea, precum și din structura lor.

Referitor la monedele moldovenești, piesele Petru I sunt prezente în cantitate foarte mare, constituind uneori singure comori impresionante (vezi tezaurul de la Saon, cu cele “două banițe” ale sale), fapt ce exprimă intensitatea comerțului pe drumul moldovenesc în vremea domniei sale. Monedele Alexandru descoperite în Dobrogea, Bulgaria și Muntenia sunt puțin numeroase, atât ca număr de descoperiri, cât și ca număr de piese. Alexandru I a avut o activitate monetară sistematică, organizată, abia după 1406, când deja turcii începuseră bararea vadurilor și drumurilor, de uscat și navale. Monedele de la Alexandru și urmașii săi nu mai alcătuiesc singure mari acumulări, dar prezența lor exprimă continuarea, chiar și diminuată ca intensitate a comerțului ponto-baltic pe rutele balcanice. Marile aglomerări monetare din nordul Dobrogei scad până la dispariție după 1400; și aici, ca și în Țara Românească și sudul Dunării, vor începe să apară monedele otomane, izolate sau în tezaure, care vor lua locul celor bulgărești, muntenesti și moldovenești.

Până în prezent se cunosc puține monede Alexandru I de tip I cu loc de descoperire asigurat; de fapt, tezaurul de la Măcin este singurul cunoscut. Raritatea lor se poate datora și faptului că au constituit o emisiune ocazională, cerută de necesitatea urgentă (finanțarea luptei pentru domnie). Odată consolidat pe tron, voievodul a trecut la realizarea unei reforme monetare, care avut drept consecință retragerea acestor piese din circulație. Noile emisiuni răspundeau atât unor altor condiții economice și politice, interne și internaționale, cât mai ales schimbării standardelor monetare legale în teritoriile Coroanei, după unirea cu Lithuania.

Deși alcătuit din puține piese, tezaurul descoperit la Măcin aduce câteva informații grăitoare despre monetăria Moldovei la sfârșitul secolului XIV, despre normele după care a funcționat și despre circulația pieselor pe care le-a emis.

Șumen, Bulgaria, monedă Alexandru I și jumătate de gros Ștefan al II-lea, informație Ernest Oberländer-Târnoveanu, cu mulțumiri pentru informație; **Târgșor Vechi**, jud. Prahova, tezaur descoperit în 1970, alcătuit din două loturi, primul conținând și piese Petru I, muntenesti, bulgărești, ungurești și poloneze, din secolele XIV – XV; Berciu Drăghicescu, Ciobotea 1987, 88, nr. 69; monede izolate, printre care și moldovenești, descoperite în săpăturile arheologice din 1956, Berciu Drăghicescu, Ciobotea 1987, nr. 69.

²⁴ Aceste trasee sunt marcate de tezaure (și monede izolate) în care se află și monede moldovenești; ele formează un orizont de descoperiri având ca *terminus post quem* anul 1396, cum ar fi Rachelu, Luncavița. Saon, Enisala, Măcin, Celei, Silistra, București – Giulești.

Bibliografie

- DRH, A. I., *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, I, (1384 – 1448), București, 1975.
- Berciu Drăghicescu, A. Ciobotea, D. 1987, *Viața economică a Țării Românești în epoca lui Mircea cel Mare, în Marele Mircea Voievod*, coord. Pătroi, I., București, 53 – 96.
- Cihodaru, Al. 1984, *Alexandru cel Bun*, Iași.
- Costăchescu, M. 1932, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, II, Iași.
- Custurea, I. G. 1986 – 1991, *Aspecte ale circulației monetare în Dobrogea în secolele XV – XVIII*, BSNR 80 – 85, 161 – 174.
- Gonța, A. 1989, *Legăturile economice dintre Moldova și Transilvania în secolele XIII – XVII*, București.
- Gorovei, Șt. S. 1998, *Întemeierea Moldovei – Probleme controversate*, Iași.
- Iliescu, O. 1957, *Îndreptări și întregiri mărunte cu privire la unele emisiuni monetare feudale ale Țărilor Române*, SCN 1, 217 – 240.
- Iliescu, O. 1957, *Însemnări privitoare la descoperiri monetare (II)*, SCN 2, 447 – 463.
- Iliescu, O. 1973, *CreștCol*, 43 – 44.
- Iliescu, O. 1990, *Monedele Țării Românești și ale Moldovei la Marea Neagră (secolele XIV – XV)*, RevIst, S.N., 1, 6, 649 – 656.
- Iliescu, O. Foit, Gr. 1967, *Un tezaur de monede moldovenești din prima jumătate a secolului al XV-lea, descoperit la Suceava*, ArhMold 5, 145 – 167.
- Jordanov, I. 1982, *Cirakman, Karvuna, Kavarna*, Sofia.
- Luchian, O. 1957, *Descoperiri de monede moldovenești*, SCN 1, 470 – 471.
- Luchian, O. 1968, *Un tezaur de monede moldovenești găsit în județul Bihor*, SCN 4, 413 – 422.
- Mikolayczyk, A. 1988, *Moldavian Coins in the 15th Century Poland*, ArhMold 12, 263 – 271.
- Moiescu, Gh. 1942, *Catolicismul în Moldova până la sfârșitul veacului XIV*, București.
- Nicorescu, P. 1943, *Monetele moldovenești bătute la Cetatea Albă*, CercetIstIași 17, 75 – 88.
- Nudel'man, A. A. 1976, *Topografia kladov i nahodok ediničnyh monet*, Chișinău.
- Panaiteanu, P. P. 1944, *Mircea cel Bătrân*, București.
- Panaiteanu, P. P. 1960, *Lupta comună a Moldovei împotriva Cavalerilor Teutoni*, Romanoslavica 4, 225 – 238.
- Panaiteanu, P. P. 1994, *Îndreptări românești*, București.
- Parușev, V. 1990, *Srednovekovni moneti ot Kaliakra*, Izvestija Varna, 26 (41).
- Pârvan, K. 1990, *Câteva date despre tezaurul din secolele XIV – XV descoperit la Roșiorii de Vede, jud. Teleorman*, CN 6, 151 – 161.
- Pârvan, K. 1997, *Aspects of Moldavia's Coinage at the End of the Fourteenth Century, în 130 Years Since the Establishment of the Modern Romanian Monetary System*, București, 204 – 240.
- Polevoj, L. L. 1956, *IMFAN* 4 (31).
- Racoviță, C. 1940, *Începuturile suzeranității polone asupra Moldovei (1387 – 1432)*, RIR 10, 237 – 332.
- Radu, H. C. 1996, *O monedă moldovenească la Enisala, jud. Tulcea*, CN 7, 159.
- Smaranda, A. Florescu, L. 1986 – 1991, *O monedă moldovenească de la Alexandru I descoperită la Câmpulung*, BSNR 80 – 85, 297 – 298.
- Spinei, V. 1992, *Moldova în secolele XI – XIV*, Chișinău.
- Stîngă, I. 1986 – 1991, *Contribuții privind circulația monedelor moldovenești în Țara Românească*, BSNR 80 – 85, 134 – 139.
- Șimanschi, L. 1980, *Cele mai vechi sigilii domnești și boierești din Moldova, 1387 – 1421*, AIIA Iași 17, 141 – 158.
- Știrbu, C. 1980, *Valori românești păstrate în muzeele din străinătate – un tezaur de la Petru Mușat*, CN 3, 77 – 86.
- Știrbu, C., Stancu, P. 1973 – 1975, *Monede din tezaurul de la Rachelu aflate în colecția Muzeului de Istorie a R. S. România și importanța lor istorică*, BSNR 67 – 69, 143 – 166.
- Știrbu, C. Stancu, P. 1987, *Date noi privind emisiunile monetare ale lui Mircea cel Mare, în Marele Mircea Voievod*, coord. Pătroi, I., București, 97 – 118.

*Monnaies moldaves découvertes en Dobroudja**Résumé*

L'auteur présent un petit trésor de monnaies moldaves découvert à Măcin, dép. Tulcea, en 1948, pendant les travaux agricoles.

Ce trésor contient six gros du Ier type soit-dit, le type "précurseur", frappés par le prince de la Moldavie, Alexandre Ier (le Bon) vers les années 1399 – 1402.

L'article présent la typologie des monnaies, en soulignant, leur analogies avec les dernières émissions, frappées par les princes Pierre Ier et Étienne Ier entre les années 1393 – 1394 (des gros ayant sur le revers deux fleurs de lys à pied dans l'écu du type angevine et la légende en allemand).

Grace à la collaboration avec l'Institut de Phisique et Recherches Nucleaires de Bucarest, on a établi, pour la première fois, la composition d'alliage et le titre des premières monnaies frappées par Alexandre Ier. À la suite de l'examination des concentrations en Ag, Cu, Pb, Sb, Sn, As, Fe, on constat un contenu réduit en argent (de 1,95% à 9,8%). En même temps, le contenu en cuivre est haut (97% – 89,5%), proportionnel avec la réduction de l'argent. Les concentrations des éléments secondaires sont très réduites – le Pb, sous 1% (en fait entre 0,1 et 0,35%); le Sb, le Sn, l'As sont présents seulement comme traces (l'exception la monnaie no 6, dont le contenu en As – est de 0,12% et la monnaie no 5, avec 0,18% du Sb). En plus on constate la présence du Fe – (1,6% – 2,4%, trois pièces, 0,45% – 0,50%, les autres).

Le poids moyenne des gros de trésor de Măcin est 0,83 gr. L'étalon légal du titre semblait être vers un lot ou un peu au dessous 1 lot (pour deux pièces, 1 1/2 lots et 1 1/10 lots; pour les autres, 1/2, 1/3, 3/4 lots – deux pièces).

Ces gros d'Alexandre, qui valent quatre deniers de 0,27 gr, représentaient l'équivalent des demigros de la Couronne; mais par leur titre extrêmement baissé, ils sont des deniers dévalorisés. Ces monnaies étaient équivalentes avec les demigros polono-lithuaniennes, avec les monnaies similaires de Kiev et de Thorn contemporaines.

1

2

3

4

5

6

Planșa 1. Monede moldovenești descoperite în Dobrogea.
 1 - Groși de tip I emiși de Alexandru I între 1399 - 1402 (imagine mărită 1 x 2).
Planche 1. Monnaies moldaves découvertes en Dobroudja.
 1 - Gros émises par Alexandre entre 1399 - 1402 (image 1 x 2).